

SO‘NGGI YILLARDA YEVROPA ITTIFOQI VA MARKAZIY OSIYO
MUNOSABATLARIDAGI GEOSTRATEGIK O‘ZGARISHLAR

Nodirbek G‘oibnazarov

nodirbekgoibnazarov@gmail.com

Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Ukrainada davom etayotgan inqiroz kontekstida va yirik davlatlar o‘rtasidagi strategik raqobat ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, Yevropa Ittifoqi tashqi aloqalarni diversifikatsiya qilishning yangi tendensiyasiga moslashish uchun Markaziy Osiyo siyosatini moslashtirish bo‘yicha sa‘y-harakatlarini kuchaytirdi. Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari o‘zlarining uchrashuv mexanizmlarini yangiladilar, unga a‘zo davlatlar tashabbuskorlik va Markaziy Osiyo ishlarida faol ishtirok etishdi. Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bo‘yicha siyosati ikki tomonlama majburiyatlarning rivojlanish tendensiyasini ko‘rsatmoqda. Ammo Yevropa Ittifoqining faol harakatlari mintaqaviy raqobat va hamkorlikni murakkablashtirib, Rossiya va boshqa mamlakatlarning raqobatbardoshligini oshiradi. Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bo‘yicha siyosati muvozanatsiz va qisqa muddatli bo‘lib qolmoqda, bu esa Markaziy Osiyo davlatlarining ishonchini oshirishni qiyinlashtiradi. Markaziy Osiyoda, yirik davlatlar o‘rtasida tobora murakkablashib borayotgan raqobat va hamkorlikni hisobga olgan holda, Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bo‘yicha pragmatik siyosati sinov oldida turibdi va Yevropa Ittifoqining raqobatbardoshligi hali ham cheklovlarga ega.

Kalit so‘zlar: Markaziy Osiyo bo‘yicha strategiya, Global Gateway rejasi, Yevropa Ittifoqi, Yevropa Ittifoqi – Markaziy Osiyo forumi, “Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo rivojlanishiga yordam beradi” shiori.

KIRISH: 2022-yilda dunyo Ukraina inqirozidan jabr ko‘rgan bir paytda Markaziy Osiyo yangi rivojlanish tendensiyasini ko‘rsatdi. Katta kuchlar raqobati va shaxsiy manfaatlardan kelib chiqib, yirik davlatlar va mintaqaviy tashkilotlar Markaziy Osiyo siyosatini o‘zgartirdilar. Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoda faolroq, ikki tomonlama va qisqa muddatli xarakterga ega bo‘lib, ko‘p ta‘sir ko‘rsatadi. Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo siyosatini o‘zgartirish tendensiyalarini tahlil qilish, Markaziy Osiyodagi yirik davlatlar o‘rtasidagi raqobat va hamkorlikning rivojlanish tendensiyasini tushunishga yordam beradi.

2007-yilda Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo bilan yangi hamkorlikni yo‘lga qo‘yish maqsadida o‘zining birinchi Markaziy Osiyo strategiyasini ishga tushirdi. Bir necha yillik rivojlanishdan so‘ng Yevropa Ittifoqi 2019-yilda Markaziy Osiyo bo‘yicha strategiyasini yangilab, Markaziy Osiyo davlatlari bilan yanada mustahkam

hamkorlikni rivojlantirishni taklif qildi. Biroq vaziyatdagi yangi o'zgarishlar, ayniqsa Ukrainada davom etayotgan inqiroz Yevropa Ittifoqini Markaziy Osiyoning strategik o'zagini saqlab qolgan holda Markaziy Osiyo siyosatini o'z vaqtida tuzatishga undadi. Geosiyosiy inqiroz tufayli Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoning muhim qadriyatini yanada tan oldi va tashqi siyosatida mintaqa mavqeini oshirdi. Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoda mexanizmlar yaratishni erta boshlagan. 2008-yil sentabr oyidayoq Yevropa Ittifoqi birinchi "Yevropa Ittifoqi – Markaziy Osiyo" forumini tashkil qildi, u tashqi ishlar vazirlari darajasidagi uchrashuv va faqat Markaziy Osiyo davlatlari uchun mexanizm edi. O'shandan beri forum institutsional rivojlanishga erishdi va Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo davlatlari bilan tegishli masalalar bo'yicha muntazam almashuvlarni amalga oshirdi. Biroq, 10 yildan ortiq vaqt davomida ushbu mexanizmning darajasi yaxshilanmadi.

Ukraina inqirozi boshlanganidan keyin Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo siyosiy aloqa va ikki tomonlama hamkorlikni kuchaytirdi, oliy darajadagi uchrashuvlar sezilarli darajada oshdi. 2022-yil mart oyida Qozog'iston Yevropa Ittifoqining Bryusseldagi qarorgohiga tashrif buyurish uchun delegatsiya yubordi. Aprel oyida YeI delegatsiyasi Yevropa Ittifoqining Qozog'istondagi islohotlarni qo'llab-quvvatlash va Yevropa Ittifoqi va Qozog'iston hamkorligini mustahkamlashga tayyorligini bildirish uchun Qozog'istonga tashrif buyurdi. Oktabr oyida Yevropa Kengashi prezidenti Charlz Mishel Qozog'istonga tashrif buyurdi va Yevropa Ittifoqi-Markaziy Osiyo yetakchilarining birinchi sammiti bo'lib o'tdi. Mishelning fikricha, birinchi uchrashuv YeI va Markaziy Osiyo o'rtasidagi mustahkamlangan hamkorlikning qudratli ramzi va Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyoga sodiqligidan dalolat beradi. 2023-yil iyun oyida Mishel Qirg'izistonga tashrif buyurdi va Yevropa Ittifoqi-Markaziy Osiyo yetakchilarining ikkinchi sammiti bo'lib o'tdi va Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo davlatlari bilan samimiy hamkorlik o'rnatishga umid bildirdi. O'zaro aloqalarning yuqori chastotasi va uchrashuvlar mexanizmi darajasining takomillashgani Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoga tobora ortib borayotgan ahamiyatini ko'rsatmoqda. Yi sammitni institutsionallashtirishda yetakchilik qilishda nafaqat Xitoy, AQSh va Rossiya kabi yirik davlatlardan oldinda, ammo sammitning keng qamrovliligi va siyosiy ahamiyatini oshirishi ham kerak. Markaziy Osiyo rivojlanayotgan mamlakatlardan tashkil topgan cheklangan miqyosdagi mintaqadir. Yevropa Ittifoqi o'zining assimetrik afzalliklari bilan Markaziy Osiyo bilan hamkorlikni aks ettirishi va rivojlantirishi mumkin. 2014-yildan 2020-yilgacha Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoni qo'llab-quvvatlash uchun 1 milliard yevro ajratdi. 2021-yildan 2024-yilgacha Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyodagi mintaqaviy hamkorlik uchun 140 million yevro ajratdi.

Yevropa Ittifoqi hamisha o'zini "normativ kuch" deb hisoblab kelgan va Markaziy Osiyoda demokratiya, inson huquqlari va yaxshi boshqaruv kabi me'yoriy maqsadlarni ilgari surishga harakat qilmoqda. 2007-yilda Yevropa Ittifoqining

Markaziy Osiyo bo'yicha birinchi strategiyasi ham manfaatlar, ham qadriyatlardan kelib chiqqan, ammo ikkala maqsad ham Yevropa Ittifoqining kun tartibiga asoslangan va Markaziy Osiyo hukumatlarining dolzarb ustuvorliklarini hisobga olmagan edi. Bu Yevropa Ittifoqini o'z siyosatini qayta ko'rib chiqishga undadi. 2019-yilda Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo bo'yicha strategiyasini yangilab, "Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo rivojlanishiga yordam beradi" kabi iboralarni ko'proq qabul qildi va ma'lum darajada o'z pozitsiyasini pasaytirdi, Yevropa Ittifoqi "hech qanday mintaqaviy integratsiya modelini joriy etish niyatida emasligini" ta'kidladi. "Qanday qilib hamkorlik qilish kerakligi" haqida qaror qabul qilish vakolati Markaziy Osiyo davlatlarining o'z qo'lida bo'lishi kerak. 2023-yil oktabr oyida Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo bilan munosabatlarni chuqurlashtirish, Markaziy Osiyo strategiyasini amalga oshirish yo'llari va vositalarini optimallashtirish, uning didaktik pozitsiyasini yanada pasaytirish va Markaziy Osiyo bilan hamkorlikni mustahkamlash bo'yicha qo'shma yo'l xaritasini e'lon qildi. Yevropa Ittifoqi xalqaro huquqni birgalikda himoya qilish, ko'p tomonlama forumlarda Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo qo'shma tematik tashabbuslarini o'rganish va parlamentlararo aloqalarni mustahkamlash uchun Birlashgan Millatlar Tashkiloti va YXHT kabi xalqaro tashkilotlar doirasida Markaziy Osiyo bilan tashqi siyosatni muvofiqlashtirishga intilish istagini bildirdi. 2023-yil dekabr oyida Yevropa Parlamenti so'nggi yillarda sodir bo'lgan geosiyosiy voqealar nuqtai nazaridan strategiyani yangilash uchun "Yevropa Ittifoqi – Markaziy Osiyo" strategiyasini qayta ko'rib chiqish zarurligi haqida hisobot chiqardi. Bu chora-tadbirlar Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyoga e'tiborini kuchaytirganini va Markaziy Osiyo siyosatini yangi vaziyat ehtiyojlariga moslashtirganini ko'rsatadi.

Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoda nafaqat ittifoq darajasida diplomatiyani faol olib boradi, balki a'zo davlatlar darajasida ham faolroq pozitsiyani egallaydi. Ikki darajada hamkorlik qilish Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo mamlakatlari oldidagi ikki bosqichli majburiyatidir. Sovet Ittifoqi parchalanganidan keyin ancha vaqt davomida Yevropa Ittifoqining ko'pgina davlatlari Markaziy Osiyo ishlarida ishtirok etishda kamroq faol bo'ldilar va Markaziy Osiyodagi o'z faoliyatining asosiy qismini Yevropa Ittifoqi institutlariga ishonib topshirdilar. So'nggi paytlarda Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar umuman ishtiyoqini oshirib, Markaziy Osiyoda diplomatiya olib borish tashabbusini ko'tardilar. Germaniya va Fransiya kabi Yevropa Ittifoqining yirik davlatlari mustaqil va faol diplomatik faoliyat olib borishdi. 2022-yil avgust oyida Germaniya prezidenti Shtaynmayer O'zbekiston prezidenti Mirziyoyev bilan telefon orqali muloqot qilib, turli sohalardagi uzoq muddatli sheriklik va hamkorlikni muhokama qilgan edi. Noyabr oyida Germaniya tashqi ishlar vaziri Annalena Baerbok Qozog'iston va O'zbekistonga tashrif buyurdi. 2023-yil iyun oyida Germaniya prezidenti Shtaynmayer Qozog'iston va Qirg'izistonga tashrif buyurdi. Sentabr oyida

Markaziy Osiyoning barcha besh davlat rahbari Germaniyaga tashrif buyurib, birinchi Germaniya – Markaziy Osiyo sammitini o‘tkazdi.

Fransiya yuqori darajadagi o'zaro aloqalar bo'yicha Yevropa Ittifoqi mamlakatlari orasida birinchi o'rinda turadi. 2022-2023-yillarda Fransiya Qozog‘iston va O‘zbekiston bilan prezidentlarning almashuvi muvaffaqiyatli amalga oshirildi. Qozog‘iston prezidenti Toqayev yetti yildan so‘ng 2022-yil noyabr oyida Fransiya tashrif buyurdi. Fransiya prezidenti Makron Qozog‘istonga 2023-yilning noyabr oyida tashrif buyurdi. Fransiya prezidenti Qozog‘istonga oxirgi marta 2014-yilda tashrif buyurgan. Fransiya va Qozog‘iston hamkorlikni yanada rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari, jumladan, yashil energiya, logistika, transport, qishloq xo‘jaligi, sog‘liqni saqlash, raqamlashtirish va ta‘lim sohalari belgilab oldi. Tokayev Fransiya Qozog‘istonning Yevropa Ittifoqidagi muhim va ishonchli hamkori ekanini aytdi. O‘zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoyev 2022-yil noyabr oyida Fransiya tashrif buyurdi. Bu uning 2018-yildan keyingi ikkinchi rasmiy tashrifi bo‘ldi. O‘zbekiston va Fransiya o‘rtasida 6,086 milliard yevrolik 14 ta ikki tomonlama hujjat va 59 ta shartnoma imzolandi. Hamkorlikni rivojlantirish maqsadida Makron 2023-yilning noyabr oyida O‘zbekistonga tashrif buyurdi. Bu Fransiya rahbarining O‘zbekistonga 1994-yildan beri birinchi tashrifidir. Fransiya va O‘zbekiston ikki tomonlama munosabatlarni strategik sheriklik darajasiga ko‘tardi. Fransiya va Markaziy Osiyo davlatlari eng katta tashvish tug‘dirayotgan sohalarni muhokama qildilar va ko‘plab sohalarda hamkorlik qilishga kelishib oldilar.

Markaziy va Sharqiy Yevropa mamlakatlari orasida Vengriyaning ko'rsatkichlari ajoyib. Vengriya Markaziy Osiyo bilan tarixiy aloqalarga ega va keyingi yillarda amaliy aloqalari sezilarli darajada mustahkamlandi. 2020-yildan 2021-yilgacha bir-birlarida elchixonalar tashkil etilganidan so‘ng, Vengriya va Qirg‘iziston o‘rtasidagi savdo hajmi 2022-yilda 71 foizga oshdi. Ikki davlat strategik kengashlar orqali turizm, qishloq, suv xo‘jaligi, ta‘lim va hokazo sohalarda hamkorlikni ilgari surdi. sohadagi hamkorlik darajasi. 2023-yil fevral oyida ikki davlat strategik sheriklikni mustahkamlash va rivojlantirish bo‘yicha qo‘shma bayonotni imzoladi. 2023-yil iyun va avgust oylarida Vengriya Bosh vaziri Orban O‘zbekiston, Qirg‘iziston va Turkmaniston rahbarlarini qabul qildi. 2023-yilda O‘zbekiston Vengriyada elchixonasini ochdi. Turkmaniston Vengriya bilan 2023-yil avgust oyida, Vengriyaga tabiiy gaz yetkazib berish bo‘yicha birinchi kelishuvga erishgan edi. Yevropa Ittifoqiga a‘zo davlatlar o‘rtasida Markaziy Osiyoga e‘tibor tobora umumiy konsensusga aylanib bormoqda. 2023-yil oktabr oyida bo‘lib o‘tgan “Yevropa Ittifoqi-Markaziy Osiyo” tashqi ishlar vazirlarining 19-uchrashuvida Yevropa Ittifoqiga a‘zo 27 davlatning barcha tashqi ishlar vazirlari birinchi marta ishtirok etib, har bir a‘zo davlatning Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo hamkorligini rivojlantirishga bo‘lgan ishtiyoqini namoyish etdi.

2007-yilda Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyodagi birinchi strategiyasi yettita ustuvor yo‘nalishni taklif qildi va hamkorlikning 40 dan ortiq maqsadlarini o‘z ichiga oldi. 2019-yilgi yangilangan strategiyada Yevropa Ittifoqi 3 ta asosiy ustuvor yo‘nalish, 10 ta aniq maqsad va 40 dan ortiq ajratilgan maqsadlarni taklif qildi. 2023-yil oktabr oyida yangi e‘lon qilingan “Yo‘l xaritasi”da Yevropa Ittifoqi beshta asosiy yo‘nalishni taklif qildi, jumladan, mintaqalararo siyosiy muloqot va hamkorlikni chuqurlashtirish, iqtisodiy aloqalarni, savdo va sarmoyani mustahkamlash, energiya, iqlim neytralligi va Global Gateway rejasi doirasida o‘zaro bog‘lanishda ishtirok etish. Yevropa Yashil kelishuvi doirasida o‘zaro hamkorlik, umumiy xavfsizlik muammolarini hal qilish, odamlar o‘rtasidagi aloqa va harakatchanlikni mustahkamlash va shu kabi sohalardagi oid 79 ta aniq harakat rejasini o‘z ichiga oldi. Ushbu qo‘shma yo‘l xaritasi hamkorlik yo‘nalishlari va dasturlarini boyitadi, takomillashtiradi va birlashtiradi hamda Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi hamkorlikni har tomonlama chuqurlashtirish bo‘yicha harakat qo‘llanmasiga aylanadi.

Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyoning asosiy savdo sherigi va eng yirik tashqi investorlaridan biridir. Markaziy Osiyoning Yevropa Ittifoqiga eksporti asosan xom neft, tabiiy gaz, metallar va boshqa xomashyoga to‘g‘ri keladi. Yevropa Ittifoqi eksporti asosan mashinalar, transport uskunalari va ishlab chiqarilgan mahsulotlardir. Ukrainadagi inqiroz o‘zaro savdo o‘sishi uchun katalizator bo‘ldi. 2021-yilga nisbatan 2022-yilda Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi umumiy savdo hajmi 27 milliard dollardan 47 milliard dollargacha oshadi, Turkmanistondan tashqari, Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyoning qolgan to‘rtta davlati o‘rtasidagi savdo hajmi sezilarli darajada oshadi 25% dan ortiq. 2023-yil may oyida Qozog‘istonda uchta asosiy yo‘nalish: yashil va raqamli transformatsiya, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash va savdoni mustahkamlashga qaratilgan ikkinchi Yevropa Ittifoqi-Markaziy Osiyo iqtisodiy forumi bo‘lib o‘tdi. Ikki tomonlama darajada Qozog‘iston bilan Kengaytirilgan sheriklik va hamkorlik to‘g‘risidagi Bitim Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlati o‘rtasida imzolangan va kuchga kirgan birinchi shunday shartnoma bo‘lib, Markaziy Osiyoning boshqa davlatlari bilan imzolangan bunday kelishuvlar bu boradagi muzokaralar va sud jarayonlarini tezlashtirdi. 2022-yil iyul oyida Yevropa Ittifoqi va O‘zbekiston o‘rtasida sheriklik va hamkorlikni mustahkamlash bo‘yicha kelishuv imzolandi; Yevropa Ittifoqining Qirg‘iziston bilan muzokaralari yakunlandi va 2023-yilning fevralida Yevropa Ittifoqi Tojikiston bilan muzokaralarni boshladi. Muzokaralar olib borish, ushbu kelishuvlarning imzolanishi va kuchga kirishi, shuningdek, Yevropa Ittifoqining yuqori darajadagi iqtisodiy hamkorlik rasmiylari o‘rtasida muntazam muloqotlar o‘rnatishga ko‘maklashishi hamda “Markaziy Osiyoga sarmoya kiritish” rejasini amalga oshirishning davom etishiga yordam beradi. Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi iqtisodiy va

savdo aloqalarini rivojlantirish.

Energetika YeI va Markaziy Osiyo o'rtasidagi hamkorlikning asosiy yo'nalishi bo'lib, YeI mintaqaviy energetika assotsiatsiyasini tashkil etishda Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorlikka ko'maklashmoqda. Yevropa Ittifoqining asosiy maqsadlari energiya xavfsizligini mustahkamlash va muqobil energiya ta'minoti yo'nalishlarini rivojlantirishdan iborat. Rossiya energetikasidan ajralib chiqqan Qozog'iston Yevropa Ittifoqining Norvegiya va Qo'shma Shtatlardan keyin uchinchi yirik neft yetkazib beruvchisiga aylandi. Qozog'istonning Yevropa Ittifoqiga neft yetkazib berishning 80 foizi Kaspiy dengizi quvurlari konsorsiumi tomonidan amalga oshiriladi, u Rossiyani chetlab o'tib, xavfsiz ta'minotga erishishni maqsad qilgan. Qayta tiklanadigan energiya sohasida frantsuz kompaniyalari Qozog'iston janubida 1,4 milliard dollarlik shamol energetikasi loyihasida ishtirok etadi. Fransiya, shuningdek, texnologik afzalliklaridan kelib chiqqan holda Qozog'istonning birinchi atom elektr stansiyasini qurish loyihasi uchun faol ishtirok etmoqda. Ulanish sohasi Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o'rtasidagi hamkorlikning yana bir yorqin jihati hisoblanadi. Yevropa Ittifoqi 2021-yilda global hamkor davlatlar bilan aloqa o'rnatish bo'yicha hamkorlikni kuchaytirish maqsadida Global Gateway rejasini ishga tushirdi. Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo davlatlarini ushbu ulkan rivojlanish rejasiga kiritishi nafaqat Markaziy Osiyo mintaqasi bilan hamkorlikni mustahkamlaydi, balki Markaziy Osiyo davlatlarining manfaatlari va ehtiyojlarini qondirib, Markaziy Osiyo davlatlari uchun hamkorlik maydonini kengaytiradi. Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari 2022-yil noyabr oyida o'zaro bog'liqlik bo'yicha yig'ilish o'tkazadi. Bu Yevropa Ittifoqining Global Gateway rejasi doirasidagi birinchi mintaqalararo uchrashuv bo'lib, rejani amalga oshiruvchi birinchi mintaqqa sifatida Markaziy Osiyoning kiritilishi Yevropa Ittifoqi uchun mintaqaning muhimligini ko'rsatadi. Global Gateway rejasi Markaziy Osiyoda infratuzilma loyihalarini rivojlantirish uchun mablag' ajratishga qaratilgan bo'lib, u davom etayotgan inqiroz sharoitida Yevroosiyo qit'asi uchun yangi kanalni topishga harakat qiladi. Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki 2023-yilda Yevropa va Markaziy Osiyo o'rtasidagi barqaror transport aloqalari bo'yicha yakuniy hisobotini e'lon qildi, u Markaziy Transkaspiy tarmog'ini (CTCN) Trans-Kaspiy o'tish yo'lini qo'llab-quvvatlovchi eng barqaror transport tarmog'i sifatida tasdiqladi. 2024-yil yanvar oyida Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari hamkorlikni chuqurlashtirish va rivojlantirishga doimiy ko'maklashish maqsadida barqaror transport investorlari forumini o'tkazdi. Iqlim o'zgarishi, resurslar va atrof-muhit kabi siyosiy jihatdan kamroq sezgir mavzular ham Yevropa Ittifoqi Markaziy Osiyo ishlarida yanada ishtirok etishga umid qiladigan sohalardir. 2023-yil fevral oyida Rimda Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari atrof-muhit va suv resurslari bo'yicha yettinchi oliy darajadagi uchrashuv o'tkazdi. Navbatdagi konferensiya 2026-yilda Qozog'istonda o'tkazilishi rejalashtirilgan va u milliy,

mintaqaviy va xalqaro darajada suv resurslarini kompleks boshqarishga erishishga intiladi. Hozirgi rivojlanishdan kelib chiqadigan bo'lsak, Yevropa Ittifoqi o'z e'tiborini oshirgan holda Markaziy Osiyo davlatlari bilan yanada pragmatik nuqtai nazardan hamkorlik qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Galiya Xassenxanova, "Qozog'iston Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyodagi hal qiluvchi hamkori, deydi Yevropa Kengashi prezidenti Charlz Mishel," The Astana Times, 27-oktabr, 2022-yil, [https://astanatimes.com/2022/10/kazakhstan-is-eus - Markaziy-Osiyoda-muhim-hamkor-Yevropa Kengashi-prezidenti-Charlz-Mishel-deydi/](https://astanatimes.com/2022/10/kazakhstan-is-eus-Markaziy-Osiyoda-muhim-hamkor-Yevropa-Kengashi-prezidenti-Charlz-Mishel-deydi/).
2. Piter Burian, "Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo: harakatdagi yangi hamkorlik", The Astana Times, 9-sentabr, 2019-yil, <https://astanatimes.com/2019/09/european-union-and-central-asia- yangi-hamkorlik-harakatda/>.
3. "Osiyo va Tinch okeani: Mintaqaviy ko'p yillik indikativ dastur 2021-2027", Xalqaro hamkorlik, Yevropa Komissiyasi, 2022 yil yanvar, 40-bet, https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files /2022-01/mip-2021-c2021-9251-asia-pacific-annex_en.pdf.
4. Piter Burian, "Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo: harakatdagi yangi hamkorlik", The Astana Times, 9-sentabr, 2019-yil, <https://astanatimes.com/2019/09/european-union-and-central-asia- yangi-hamkorlik-harakatda/>.
5. "Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bo'yicha strategiyasi bo'yicha hisobot", Yevropa Parlamenti, 2023 yil 6 dekabr, 8-bet, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0407_EN.pdf.
6. "Prezident Makronning Ostonaga rasmiy tashrifi ortidan Qozog'iston va Fransiya ikki tomonlama munosabatlarni mustahkamladi, deydi Qozog'iston Tashqi ishlar vazirligi, News Central Asia, 2-noyabr, 2023-yil, [https://www.newscentralasia.net/2023/11/02/kazakhstan -va-fransiya-ikki tomonlama-munosabatlarni-mustahkamlash-keyin-prezident-makronlar-rasmiy-ostana-tashrifi-qozog'iston-tashqi-ishlar-ministriligi/](https://www.newscentralasia.net/2023/11/02/kazakhstan -va-fransiya-ikki-tomonlama-munosabatlarni-mustahkamlash-keyin-prezident-makronlar-rasmiy-ostana-tashrifi-qozog'iston-tashqi-ishlar-ministriligi/).
7. "Sharqning Markaziy Osiyo mintaqasiga o'tishi bilan savdo uchun ta'minot manbalari", Vengriya Bugun, 24-iyul, 2023-yil, <https://hungarytoday.hu/sources-of-supply-for-trade-with-the-east -markaziy-osiyo-mintaqasiga-o'tish/>.